

Elias Lönnrot ja Suomen itsenäisyys

Suomesta, Ruotsin itäisistä lääneistä, tehtiin alueen Venäjään liittämisen jälkeen vuonna 1809 autonominen valtio. Sille luotiin oma keskushallinto, senaatti ja sen alaiset keskusvirastot. Ruotsin aikaiset lait saivat jäädä voimaan. Venäjällä ei ollut muutamaa varteenotettavaa vaihtoehtoa. Siltä puuttui hallinnollinen kehikko, johon Suomen kokoinen alue olisi helposti voitu upottaa. Euroopassa vallitsi 1800-luvulla aatesuunta, jota kutsuttiin kansallisuusaatteeksi. Sen ydin muodostui kahdesta asiasta. Itsenäisellä kansalla tuli olla oma historia ja oma kieli.

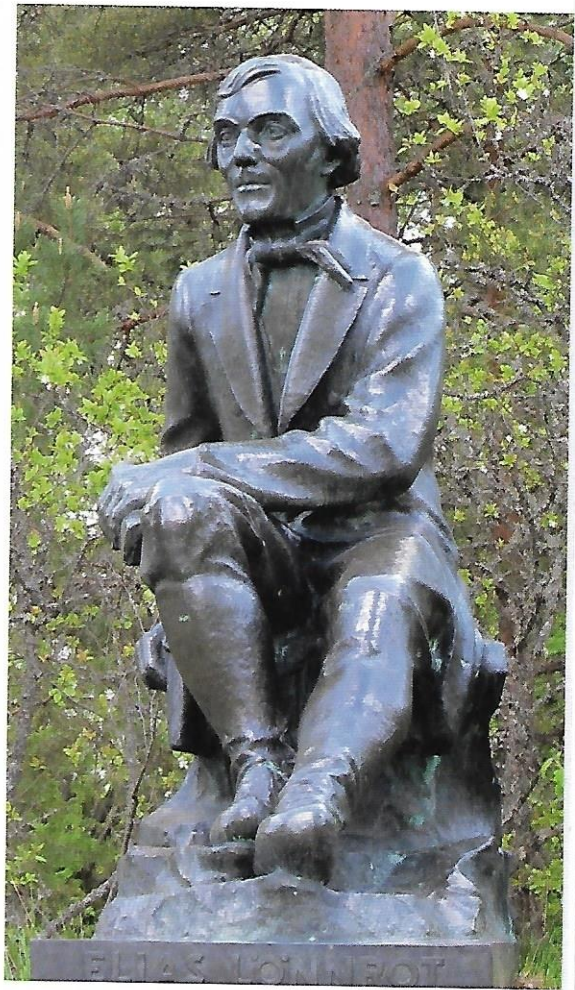
Historia

Ruotsi-Suomessa Suomen historia oli paikallishistoriaa. Valtakunnan valtiollinen yleishistoria kattoi myös sen itäisen puoliskon vaiheet. Suomen oman muinaishistorian uskottiin sisältyvän suullisen tradition varassa eläneeseen kansanrunouteen. Jo 1700-luvulla Turun yliopiston kirjastoon oli koottu runsas kokoelma kansanrunoja. Elias Lönnrot aloitti oman kansanrunouden keruutyönsä opiskeluaikanaan toimiessaan kotiopettajana Vesilahdella, Laukon

kartanossa kesinä 1824–1827. Hän tallensi Elinan-surma runon, jota vielä 1820-luvulla laulettiin Vesilahdella. Toinen vanha runo, jonka hän merkitsi muistiin Laukossa, oli Hämeessä yleinen Tahvanin laulu. Tutkiessaan edellisten runonkerääjien julkaisuja Lönnrot päätyi näkemykseen, että runoja voisi parhaiten löytää Suomen rajan takaa Venäjän Karjalasta. Hän löysi tiensä runorikkaan Vienan syrjäisiin kyliin, joissa oli kuin pussin pohjalla säilynyt runsas runosto.

Kalevala

Jo varhaisempi runonkerääjä C.A. Gottlund uskoi, että vanhojen runojen pohjalta voitaisiin koota suuri epos. Elias Lönnrot ryhtyi tätä ajatusta toteuttamaan. Useiden luonnosten jälkeen syntyi vuonna 1835 Kalevala, joka herätti heti runsaasti kansainvälistäkin huomiota. Lönnrot ei kuitenkaan itse pitänyt vielä työtään valmiina. Uusien runolöytöjensä avulla hän laajensi eepostaan lopulliseksi Kalevalaksi, joka ilmestyi vuonna 1849. Jo tätä ennen oli ilmestynyt Kalevalan sisarteos Kanteletar vuonna 1840. Kalevalan pohjana on aito kansanrunous, mutta sen runojen järjestys,

Elias Lönnrotin patsas hänen kotiseudullaan Sammatissa.

juoniaines ja henkilökuvat ovat Lönnrotin työtä.

Kalevala osoitti, että Suomen kansakin on kulttuurikansa. Se vahvisti suomalaisten tietoisuutta omasta kansallishengestään. Suomen tunnettavuutta veivät sittemmin eteenpäin Kalevalan innoittamina Jean Sibelius Finlandiallaan, sekä ns. kulta-ajan taiteilijat Albert Edelfelt, Pekka Halonen, Akseli Gallen-Kallela, Helene Schjerfbeck ja Eero Järnefelt. Kalevalan merkitys kansallisen kulttuurin perustana nuoren kansakunnan alkuvaiheissa oli ainutlaatuinen ja korvaamaton.

Suomen kieli

Kansallisuusaatteeseen liittyi olennaisena kieli. Autonomisessa Suomessa suomen kieli oli enemmistökieli. Kuitenkin virkamiehistö ja yleensä säätyläistö oli ruotsinkie-

Keisarillisen Majesteetin Armollinen Asetus Suomen kielen asettamisesta yhdenmoisiin oikeuksiin Ruotsin kielen kanssa kaikissa semmoisissa kohdissa, jotka välittömästi koskevat maan nimen-omaan suomalaista väestöä. Annettu Helsingissä 1 pæw. Elokuuta 1863.

Paikkarin torppa, Elias Lönnrotin syntymä- ja lapsuudenkoti Sammatissa.

listä ja hallinnon kielenä oli ruotsi. Suomen kirjakieli oli käytännössä Agricolan aikaista ja puhekieli oli siitä irtautunut. Kirjakieli ei ollut päässyt kehittymään senkään takia, että sivistyneistö kirjoitti ruotsiksi. Lisäksi suomeksi kirjoittamista vaikeutti monelta kulttuurin alalta puuttuva suomenkielinen sanasto. Elias Lönnrot asetti tavoitteekseen suomen kielen kehittämisen sellaiseksi, että kirja- ja puhekieli vastaisivat toisiaan ja että suomesta tulisi tasavertainen ruotsin kanssa.

Tavoitteitaan Lönnrot toteutti kirjoittamalla sanomalehtiin kansanomaisia ja opettavaisia artikkeleita suomeksi, tieteellisiä ja yhteiskunnalliseen keskusteluun liittyviä ruotsiksi. Hän oli ensimmäisiä, jotka kykenivät kirjoittamaan ja puhumaan sujuvasti molemmilla kielillä. Lönnrot kirjoitti opettavaisia artikkeleita mm. terveydestä, lastenhoidosta, maanviljelystä, matematiikasta ja säästäväisyydestä. Hän julkaisi ensimmäisenä suomen kielen kieliopin suomeksi. Eläkkeellä ollessaan hän toteutti vielä

suurtyön suomi-ruotsi sanakirjan, jossa on yli 200000 suomen kielen sanaa.

Ansoistaan suomen kielen kehittäjänä Elias Lönnrot on saanut kunnianimen suomen kirjakielen toinen isä. Agricolan tapaan hänkään ei pitänyt yhtä ainoaa murretta oikeana, vaan pyrki eri murteiden ilmaisukeinoja yhdistämällä kielimuotoon, joka olisi mahdollisimman monelle suomalaisille ymmärrettävä.

Suomen kielen asema muuttui Parolan nummella vuonna 1863. Siellä senaattori J.V. Snellman ja keisari Aleksanteri II sopivat, että suomen kielestä tulee tasavertainen ruotsin kielen kanssa vuoteen 1883 mennessä. Tämän päätöksen toteuttaminen edellytti, että oikeuslaitosta ja viranomaistoimintaa varten piti olla tarvittava suomenkielinen sanasto. Elias Lönnrot käänsi pro-

fessori J.P. Palmenin Suomen lain selitysteoksen suomeksi. Käännöstyö toi suomen kieleen noin tuhat lakitieteen ja hallinnon termiä. Näin molemmilla kielillä oli samaa merkitsevät sanat.

Yksi kansa, kaksi kieltä

Elias Lönnrot oli kansallisen itsetunnon nostaja, joka omalla henkilökohtaisella arvovallallaan rakensi suomalaista kulttuuria yli kieli- ja puoluerajojen. Lönnrot kannatti ajattelua ”yksi kansa, kaksi kieltä”. Työllään hän rakensi suomalaisille historian ja kielen, sekä yhdessä opiskeluajan ystäviensä J.V. Snellmanin ja J.L. Runebergin kanssa suomalaisuuden keskeisen sisällön, itsenäisen Suomen identiteetin.

Timo Roms

Kuvat: Susanne Vuorinen

Lähteet:

Paikkarin torpan tuki ry:n puheenjohtaja Risto Piekan kokoama aineisto.
Arne Anttila: Elias Lönnrot elämä ja toiminta, SKS, toinen painos 1985.
Suomalaisuuden Juhlakirja, Suomalaisuuden Liitto ry 1997.